

**REFLECTIONS OF THE CHIVALRIC ROMANCE WITHIN THE ROMANIAN
MEDIEVAL LITERATURE**

Liliana Agache, Researcher, Romanian Academy, Bucharest

*Abstract: This study is a subchapter from an edition concerning a text of a wide circulation in the medieval literature in the Mediterranean region, *Le Roman de Troie*. The text of the Romance, which came through the Romanian territory during the eighteenth century, is a copy of which we does not know the filiation, its foreign original and its authorship.*

Through this paper, we intend to present the history of the circulation of this text within the French, Italian and Greek literature.

Keywords: *Roman Courtois/Chivalric romance, French literature, copy within the eighteenth century, Medieval literature, Romanian text.*

1. Studiul de față reprezintă o analiză de ansamblu realizată asupra unei ediții aflate în lucru, care are ca subiect un text de o largă circulație în literatura medievală, *Le Roman de Troie*.

Versiunea românească a istoriei Troadei este epopeea cunoscută sub numele de *Romanul Troiei*, și reprezintă o importantă producție a romanelor „courtois”, care a intrat și în literatura românească. Textul apare în manuscrisul 2183. Codicele conține mai multe texte de natură poporană și religioasă, dintre care primul, cuprins pe foile 1-127, este un adevărat roman popular al Troiei.

Textul romanului, care a pătruns în spațiul românesc în secolul al XVIII-lea, este o copie pentru care nu cunoaștem filiația, originalul străin. Manuscrisul are 168 de file, dimensiunea este de 20,5/15 cm. Textul romanului nu are titlu și este prescris de Ioan Grămăți sin Pop(ii) Mirii ot Bărbătești. Deasupra textului, pe unele pagini, apar diferite titluri: *Istoriia Troadei* f. 1, *Istoriia pentru luaria Troadei* 23^r, *Istoria pentru surpariia Troadei* 28^r.

La fila 127 apare datat: februarie 1766 „S-au prescris această istorie de mult păcătosul Ioan Grămătic, sin Popii Mirii ot Bărbătești, febr. 24, 1766”. A aparținut bibliotecii lui Ghenadie Enăceanu, episcopul Râmnicului, a fost dăruit Academiei Române de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, la 8 decembrie 1901 și este o copie după un original care poate urca până în secolul al XVII-lea.

După particularitățile de limbă, satul ar trebui să fie situat în Muntenia (Cartojan: 1925,41) .

Deși tema generală a romanului este cea cunoscută, reprezentând luptele și aventurile de sub zidurile Troiei și sacrificiul eroilor greci, povestea este relatată în cu totul altă lumină decât în Iliada și Odiseea, deosebiri între materia legendară a romanului și tradiția homerică fiind fundamentală.

În roman este înlăturat elementul mitologic, acțiunea fiind limitată la realitățile omenești, faptele cunoscute din tradiția clasică fiind denaturate, așa încât acțiunile eroilor troieni să aibă un aspect familiar plăcut. Nici măcar cauza războiului troian nu este cea cunoscută, iar atmosfera surprinde un aspect de viață medievală occidentală: planul de reconstruire al Troiei trimite la arhitectura cetăților medievale, luptele sunt descrise după

modelul celor desfășurate în perioada cavalerismului, se poartă dueluri judiciare, iar atitudinea eroilor este de curtoazie.

Tradițiile din materialul epic al poemelor homerice s-a păstrat în lumea greacă în urma unor prelucrări neconținute, până în lumea romană.

2. Cercetări privind sursa din care decurge redacția românească au fost făcute de-a lungul timpului de Gaster, care propune un prototip bizantin, cu un intermediar de redacție sârbească, de Karl Praechter și W. Istrin care cred că prototipul este de redacție greacă cu intermediar slav (Cartoian:1938, 66).

N. Cartoian, în *Legendele Troadei în literatura veche românească*, printr-un studiu comparativ asupra a două versiuni slave care au circulat independent, ca opere de sine stătătoare, probează faptul că între redacția slavă și cea românească nu se poate stabili nicio legătură, diferențele marcate fiind nu numai la nivelul acțiunii prezentate, ci și a numelor proprii folosite. Autorul a realizat chiar o analiză comparativă completă asupra numelor proprii și trimiterea pare să fie către literatura grecească.

Poemele homerice au fost înlocuite de două plăsmuiri apocrife, atribuite lui Dictys Cretanul și Dares Frigianul, care ar fi fost martori oculari ai războiului troian. De la Dares s-a păstrat, într-o latină medievală, povestirea *De excidio Troiae historia*, iar de la Dictys, într-o latină plină de arhaisme, *Ephemeris belli Troiani*. Plăsmuirile scot în evidență excluderea intervenției divine în luptele dintre muritori și sunt precedate de scrisori.

Din ambele scrisori, a lui Dictys Cretanul și a lui Dares Frigianul, reiese clar intenția bisericii creștine de a compromite opera lui Homer despre care se spunea că nu a fost contemporan războiului troian.

În Orientul grec, operele lui Dares și Dictys nu au găsit tărâmul prielnic pentru o dezvoltare proprie, pe când în Occident, cele două plăsmuiri apocrife au rămas la baza tuturor prelucrărilor legendare și romantice ale mitului troian.

Cartoian studiază versiunea românească în ce privește relația cu Guido delle Colonne și Benoit de Sainte-Maure.

Bazându-se pe cele două apocrife ale lui Dares și Dictys, Benoit de Sainte-Maure, a alcătuit o lungă epopee a cărei povestire avea să răspundă unui public rafinat care căuta aventuri de dragoste galantă ori descrieri din care să se evidențieze lumina și bogăția Orientului.

Versiunea românească a romanului Troiei împrumută romanul lui Benoit ca prototip, sursa din care derivă fiind însă un intermediar italian (Cartoian: 1938, 326).

Popularitatea legendei despre Troia, binecunoscută în Italia, a făcut ca romanul lui Benoit să stârnească interesul. Guido delle Colonne, fost judecător în Messina, între 1257-1280, poet liric, a prelucrat în latină, după dorința mecenatului său, Matheo della Porta, arhiepiscop de Palermo, opera lui Benoit (Cartoian: 1938, 327). Prelucrarea lui Guido se încheie cu câteva capitole în care ni se dau notițe despre durata războiului troian, despre numele eroilor uciși, împrumutate din Dares Phrygius. Aceste notițe, care lipsesc din opera lui Benoit, se regăsesc numai în versiunea lui Guido și în cea românească. Textul românesc corespunde cu cel italian de cele mai multe ori. Imaginile plastice care înviează stilul lui Guido se regăsesc în versiunea românească.

Versiunea românească este mai simplificată chiar decât a lui Guido, căci înlătură episoadele oarecum străine de subiectul principal, după cum, în alte părți, are episoade dislocate.

Aceste deosebiri confirmă că între prelucrarea lui Guido și versiunea românească au fost redacțiuni intermediare.

Pe de altă parte, este evident faptul că prelucrarea lui Guido nu poate fi originalul după care s-a făcut traducerea românească, dat fiind că până la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea contactul între cultura italiană și cea românească este foarte redus. Se crede că traducerea s-a făcut după un original grec, pentru că grecii au cunoscut romanul lui Benoit.

Încă din anul 1866, Charles Gidel atrăgea atenția asupra unui manuscris de la sfârșitul secolului al XIV-lea, în limba greacă modernă, păstrat în Biblioteca Națională din Paris sub numărul 2878. Poemul, scris în versuri politice nerimate, are mai bine de 30 000 de versuri. Din același manuscris, în același an, 1866, I. Mavrofrides publica la Atena câteva extrase.

Drumul pe care l-au străbătut tradițiile legendare ale lui Dares și Dictys din Occidentul latin și a intermediarelor prin care au trecut până au ajuns în literatura română ar putea fi acesta: Dares și Dictys (cartea VI) → Benoit de Sainte Maure → Guido delle Colonne → intermediar necunoscut (probabil grec) → romanul românesc (ms. 2183, Biblioteca Academiei Române) (Cartoian: 1938, 329).

3. Subiectul romanului din versiunea românească pornește de la Iason, nepotul regelui Pelias, care este trimis de acesta în Colchida, pentru a aduce de acolo lâna berbecului de aur.

Iason se îmbarcă pe corabia Argos și pornește pe mare. Pe tărâmurile „Frighieii” se opresc pentru a se odihni, dar regele Frighiei, Laomedon, îi previne să plece până a doua zi, pentru că, altfel, vor pieri cu toții. Hercules amenință solii că Grecii se vor întoarce cu război peste trei ani.

Argonauții ajung la regele Oetes care îi primește cu cinste. Aici, Ianos se îndrăgostește de Medeea, fiica regelui, care îl ajută să cucerească lâna berbecului de aur și pleacă cu acesta pe mare, spre Tesalia.

După sosirea în Grecia, Hercules vrea să se răzbune, adună oști și pornește spre Troia. Atacă cetatea, o distruge, îl ucide pe Laomedon, care îl jignise și se întorc cu fiica acestuia, Exiona, prizonieră.

În acest timp, Priam, fiul lui Laomedon, este în război. Alături de el sunt soția și copiii săi. După ce plânge nenorocirea, se hotărăște să refacă Troia și trimite solie la greci pe Antenor cu scopul de a o răscumpăra pe Exiona. Pentru că cererea este refuzată, se pune la cale răpirea Esionei, acțiune care este privită ca o răzbunare gândită de întregul neam troian.

Paris are un vis în care Afrodita îi făgăduiește „mărire frumoasă și de mare neam” și se hotărăște, susținut de frații săi, să meargă în Grecia. Ajunge la o capiștea a Afroditei, se îmbracă cu podoabe împărătești și îi oferă Afroditei aur și argint. Stârnește astfel admirația grecilor. Elena, soția lui Menelau, află de Paris, cel de o frumusețe aparte, și vine în insulă împreună cu jupânele sale pentru a-l cunoaște. Paris se îndrăgostește, o răpește și o ia cu el pe corabie, spre Troia, unde Elena este primită cu mare cinste.

Menelau află de cele petrecute la casa sa și cere ajutor tuturor împăraților greci. Se alege drept căpetenie Agamemnon, care trimite pe Ahiles și pe Patroclus la „ostrovul Delfon”

pentru a cit în oracol viitorul. Pentru a evita nenorocirea prezisă, Agamemnon trimite o solie la Priam și îi cere înapoi pe Elena.

Pentru că nu ajung la o înțelegere, grecii pornesc pe corăbii la Troia. Asediul grecilor asupra Troiei se desfășoară în 23 de războaie cu câteva întreruperi și se sfârșește cu soarta tragică a eroilor greci întorși acasă. Agamemnon este ucis de Clitemnestra și Egist. Diomed este izgonit de soția sa, Egheia, care voia să răzbune, astfel, moartea fratelui ei, Asandru. Ulise rătăcește zece ani pe mare și după ce ajunge la vatra strămoșească, este ucis de Felagon, fiul său natural.

4. Studiile realizate asupra epeilor homerice din literatura românească, asupra istoriei Troadei cu versiunile publicate, ca și încercările asupra originalului, datării ori localizării traducerii, versiunile inedite ale istoriei Troadei, ori cele din cronografe și, nu în ultimul rând, versiunea occidentală diferită de materialul homeric tradițional ne-au stârnit interesul unui studiu aprofundat filologic și lingvistic al acestui roman „courtois” ce urmează să se realizeze într-o ediție ce ar putea stabili sursa traducerii.

Bibliografia

- Cartoian, N., *Legendele Troadei în literatura veche românească*, Extras din Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare, Seria III, tomul III, mem. 3, p. 95, 39 și urm, 1925.
- Cartoian, N., *Cărțile populare în literatura românească, II, Epoca influenței grecești*, Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, București, 1938.
- Constant, Leopold, *Le roman de Troie par Benoit de Sainte-Maure*, publié d'après tous les manuscrits connus (Société des anciens textes français), 6 vol., Paris, 1904-1912.
- Cartoian, N., *Romanul occidental în literatura veche românească*, Universitatea din București, 1929.
- Faral, Edmond *Recherches sur les sources latines des contes et romans courtois du moyen âge*, Paris, E. Champion, 1913.
- Constant, Leopold, Faral, Edmond, *Le roman de Troie en prose (Les classiques français du moyen âge)*, Paris, 1922.
- Gidel, Charles, *Etudes sur la littérature grecque moderne*, Paris, 1866.
- Gorra, Egidio, *Testi inediti di storia Trojana preceduti da uno studio sulla leggenda in Italia*, Torino, Locher, 1887.
- Nisard, Charles, *Histoire des livres populaires ou de la littérature du colportage*, II-e éd., tome II, Paris, 1864.
- Legrand, E., *La guerre de Troie par Const. Hermoniacos, Bibliothèque grecque vulgaire, V, Paris, 1890.*
- Legrand, E., *Bibliographie helléniques ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des Grecs au XV-e et XVI-e siècle*, I, Paris, 1885, p. 188-192
- Legrand, E., *Collection de Monuments pour servir à l'étude de la langue néohellénique*, nr. 5, Paris-Atena, 1870.
- Le roman de troie par Benoit de Sainte-Maure, publié, d'après tous les manuscrits connus. Société des anciens textes français, 6, vol. , Paris, 1904-1912.*